

СТРУЧНИ РАДОВИ

Мр Горан БОШКОВИЋ,
Полицијска академија

МЕТОДИКА ОТКРИВАЊА И ДОКАЗИВАЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА ПРАЊА НОВЦА

Резиме: У раду се износе садржаји који се односе на сегмент сузбијања прања новца као кривичног дела у оквиру мера за супротстављање прању новца, односно мере и методе који се примењују у откривању, разјашњавању и доказивању кривичног дела прања новца, са посебним освртом на примену специјалних истражних техника. Такође, у закључку рада дате су основне смернице за ефикасније сузбијање прања новца у националним оквирима.

Кључне речи: прање новца, извори сазнања, финансијска анализа, индицијални метод, финансијски траг осумњиченог, специјалне истражне технике.

УВОД

Прање новца може се сврстати у групу савремених облика криминалитета, а настало је као резултат напора криминалаца и криминалних организација да смање или потпуно искључе ризик од заплене противправно стечених средстава и казне за учињена кривична дела. Наиме, у случајевима када криминалци поседују противправно стечена средства, суочавају се са чињеницом како да противправно стечена средства несметано користе, а да при томе не оставе никакав траг који би могао да укаже на њихову криминалну делатност (Bell, 2002:287).

Прање новца је појава чије се штетне последице манифестују на унутрашњем и међународном плану. Организовано супротстављање овој негативној појави подразумева постављање правних оквира за борбу против прања новца, у нашој земљи правни оквири постављени су доношењем Закона о спречавању прања новца.¹ Овим законом инкриминише се прање новца и успоставља

¹ Закон о спречавању прања новца објављен у "Службеном листу СРЈ" број 53 од 28. септембра 2001. године, а примењује се од 1. јула 2002. године.

БЕЗБЕДНОСТ

кривична одговорност свих субјеката који извршавају или учествују у извршењу недозвољених радњи прописаних овим законом.²

Ефикасним системом мера и метода у супротстављању прања новца сужавају се могућности криминалцима и криминалним организацијама да несметано користе противправно стечена средства и руше се економске полуге моћи криминалних организација. У наредном тексту размотрићемо сегмент сузбијања прања новца као кривичног дела у оквиру мера за супротстављање прању новца, односно мере и методе који се примењују у откривању, разјашњавању и доказивању кривичног дела прања новца.

ОТКРИВАЊЕ КРИВИЧНОГ ДЕЛА ПРАЊА НОВЦА

Откривање прања новца повезано је са специфичностима прања новца, које утичу на могућност доласка до сазнања да се врши истоимено кривично дело. Ове специфичности односе се на следеће чињенице:

- располагање прљавим новцем условљено је претходном криминалном делатношћу,
- да би остварили своје циљеве криминалци приступају реализацији прања новца користећи се различитим начинима прања новца који се могу комбиновати у мање или више сложене шеме прања новца,
- основу већине шема прања новца чине три уобичајене фазе прања новца познате као стављање, полагање и интеграција и
- процес од стицања противправне добити до њене легализације може се поделити у две незаконите фазе. Прва, представља криминалну делатност с којом се стиче противправна имовина и друга, којом се на незаконит начин легализује противправно стечена имовина (Бошковић, 2001:580).

Наведене специфичности морају да имају у виду субјекти откривања, уколико желе да испоље већи степен ефикасности у откривању кривичног дела прања новца. Успешно откривање кривичног дела прања новца подразумева и стално праћење испољених начина извршења овог кривичног дела у пракси, као и адекватну анализу откривених кривичних дела прања новца. На такав начин ствара се индицијална основа за уочавање појединих начина прања новца, која омогућава благовремено планирање оперативне делатности на разјашњавању и доказивању овог кривичног дела. Стварање индицијалне основе или скупа индиција које указују на основе сумње да је извршено кривично дело прања новца треба да буде резултат рада свих надлежних органа за супротстављање прању новца. Наиме, у оквиру националне јединице за финансијске истраге требало би да се овакве информације анализирају, обједињују и дистрибуирају свим надлежним органима за супрот-

² У делу IV Казнене одредбе Закон о спречавању прања новца у члану 27 ставу1 предвидео је кривично дело без назива, које представља инкриминацију прања новца. Ово кривично дело може извршити лице које противно одредбама овог закона на територији СЦГ на рачуне код банака и других финансијских организација и институција положи новац (готов новац, ефективни страни новац, и друга финансијска средства) стечен обављањем незаконите делатности (сива економија, трговина оружјем, дрогом, психотропним супстанцама и др.) или тај новац на други начин укључи у легалне финансијске токове, ради обављања дозвољене привредне и финансијске делатности, а за који је знао да је прибављен кривичним делом.

стављање прању новца. Дobar пример оваквог концепта је листа индиција прања новца у области банкарског пословања коју је Канцеларија контролора новца САД (Richards, 1999:119). Канцеларија контролора новца САД идентификовала је следеће ситуације или активности као индикаторе могућег прања новца:

- активност која није у складу са клијентовом основном делатношћу као: обимно кретање новца на заједничком рачуну, куповина налога за исплату готовим новцем, високе суме депозита уложеног преко налога за исплату или телеграфског трансфера, трансакције великих сума, замена мањих апоена у веће, власници послова мањег обима који улажу више истога дана у различитим филијалама банака, и примање или слање новца телеграфски без постојања пословног разлога,
- неубичајене активности у вези са рачунима, попут отварања рачуна од стране клијената са пребивалиштем изван подручја деловања банке, чест приступ сефу са депозитима,
- покушај избегавања прописа о пријави и евиденцији трансакција, попут ситуације када нови клијент затражи да буде стављен на слободну пословну листу (листу ослобођених пријављивања трансакција) пре него што његова банковна историја то загарантује и
- одређене врсте трансфера средстава, као што су телеграфски трансфери, и улагање средстава на више рачуна у износима испод границе за пријављивање, а потом њихово пребацивање на главни рачун.

До сазнања да је извршено кривично дело прања новца најчешће се долази оперативном делатношћу полиције и делатношћу субјеката предвиђених Законом о спречавању прања новца. Међутим, могући су и случајеви када се као извори сазнања могу појавити и пријаве предузећа и других правних лица, грађана, анонимне и псеудонимне пријаве, средства јавног информисања и јавно поговарање.

Полиција при откривању кривичних дела прања новца применом одговарајућих криминалистичко-тактичких мера и радњи и оперативнотехничких метода и средстава може непосредно доћи до сазнања да је извршено ово кривично дело. Посебно је значајно да се има увид у криминалну делатност појединаца и група и у њихову нелегално стечену добит применом наведених мера и коришћењем мера као што је финансијска анализа осумњиченог. Међутим, могући су и случајеви када се посредно долази до сазнања за ово кривично дело. Наиме, током криминалистичке обраде која се води у вези са неким другим кривичним делом, оперативним радом, могу се утврдити чињенице које могу указати на то да је поред осталих извршено и кривично дело прања новца. То је резултат претходно наведене чињенице да је располагање прљавим новцем условљено претходном криминалном делатношћу.

Улога и значај осталих надлежних државних органа и обвезника према Закону о спречавању прања новца у откривању кривичних дела прања новца

БЕЗБЕДНОСТ

такође долази до изражаја.³ Ови органи и обвезници, у оквиру своје законом одређене делатности у спречавању прања новца, могу доћи до сазнања да је извршено кривично дело прања новца. До сазнања за ово кривично дело најчешће се долази реализацијом мера одређених Законом о спречавању прања новца. Претходно речено упућује на потребу координације и сарадње полиције у откривању прања новца са овим надлежним државним органима и обвезницима.

Случајеве када се као извор сазнања за извршено кривично дело прања новца јављају пријаве предузећа и других правних лица, пријаве грађана, анонимне и псеудонимне пријаве, средства јавног информисања и јавно поговарање, не треба занемаривати. У таквим ситуацијама потребно је сваки конкретан случај проверити применом оперативно-тактичких и техничких мера и радњи.

ФИНАНСИЈСКА АНАЛИЗА КАО ИЗВОР САЗНАЊА ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО ПРАЊА НОВЦА

У одређеним ситуацијама на степен основа сумње да је извршено кривично дело прања новца могу да утичу и спољње манифестације, као последица деловања материјалне користи од извршеног кривичног дела на учиниоца. Ове спољње манифестације могу да послуже као индиције за постављање верзије о извршеном кривичном делу прања новца, или неком другом кривичном делу. Основна мера која се примењује у оваквим случајевима је финансијска анализа осумњиченог, која обухвата процену да ли начин живота осумњиченог указује на "поштен живот". Финансијска анализа може се вршити на два начина. Први је познат као анализа нето вредности, и користи се у случајевима када осумњичени има имовину која привлачи пажњу, а други је анализа извора и примене средстава, која се користи када осумњичени има неке упадљиве потрошачке навике.

Анализа нето вредности користи се да би се открило да ли осумњичени поседује неку имовину чија вредност превазилази његове приходе од легалних пословања, ради откривања да ли он има неке нелегалне изворе прихода. Ова метода се користи када потрошачке навике осумњиченог, указују на стицање и располагање сумњивом имовином. Метод анализе нето вредности се састоји у утврђивању почетне нето вредности осумњиченог, након чега се приказује повећање његове нето вредности имовине из године у годину, заједно са његовим познатим трошковима, изузимајући његове познате неопорезиве издатке током године (Richards, 1999:215). У случају да се применом овог метода утврди да нето вредност прелази пријављене опорезиве приходе осумњиченог, а да се при том негира постојање свих могућих неопорезивих прихода, или се пак докаже постојање непријављеног опорезивог прихода, можемо рећи да постоје основи сумње да је извршено

³ Члан 5 Закона о спречавању прања новца прописује ко се сматра обвезником у смислу овог закона. Надлежни државни органи су: царински, правосудни, инспекцијски, органи унутрашњих послова и Управа за спречавање прања новца.

кривично дело прања новца или неко друго кривично дело најчешће из области привредног криминалитета.

Анализа порекла и примене средстава користи се у случајевима када су навике осумњиченог више пролазне природе, попут расипног начина живота. Овај метод примењује се да би се доказало да ли је осумњичени стекао имовину чија вредност превазилази његове легитимне приходе. Ова анализа изводи се на основу формуле: неидентификовани новац (НН) једнак је разлици расхода (РР) и укупних прихода (УП), то јест $НН = РР - УП$ (Richards, 1999:215). Као и анализа нето вредности, и ова анализа базира се на чињеници да у било ком временском року, приходи једне особе морају бити доведени у везу са стварима које су или познате и пријављене, или са онима које су непознате и непријављене.

Законик о кривичном поступку за дела организованог криминалитета у члану 504⁴ одређује да државни тужилац може захтевати да надлежни државни орган, банкарска или друга финансијска организација обави контролу пословања одређених лица и да му достави документа и податке који могу послужити као докази о кривичном делу или имовини прибављеној кривичним делом, као и друга обавештења о сумњивим новчаним трансакцијама предвиђеним Конвенцијом о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом. Сматрамо да ова одредба ЗКП поставља основе за примену метода финансијске анализе у сузбијању организованог криминалитета. Такође, сматрамо да би требало више разрадити те одредбе у правцу усвајања концепта борбе против криминалитета мотивисаног имовинском коришћу, који се заснива на идентификовању, проналажењу и одузимању нелегално стечених прихода и тиме остваривању посредног утицаја на отклањање основних мотива за ову врсту криминалне делатности.

РАЗЈАШЊАВАЊЕ И ДОКАЗИВАЊЕ КРИВИЧНОГ ДЕЛА ПРАЊА НОВЦА

Разјашњавање и доказивање кривичног дела прања новца, представља веома значајан сегмент сузбијања прања новца. У овој фази утврђују се и доказују сви битни елементи кривичног дела прања новца, што представља услов за успешно окончање криминалистичке обраде и вођење даљег тока кривичног поступка.⁴ У оквиру индицијалног метода оперативну делатност треба планирати тако да се омогући прикупљање чињеница, података и околности на основу којих ће се разјаснити следећа питања:

- радња извршења, то јест да ли су новац и друга имовина прибављени кривичним делом, да ли је учиниоцу та чињеница била позната, односно да ли је новац прибављен на такав начин положио на рачуне или на други начин укључио у легалне финансијске токове,
- кривично дело којим је прибављена имовина која је предмет прања новца,
- да ли је реч о новцу или некој другој имовини и колика је њена вредност,

⁴ Види Madinger, J.; Zalopany S. A., *Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators*, CRC Press, Boca Raton, Fla., 1999.

БЕЗБЕДНОСТ

- место, време и начин прања новца,
- да ли је у питању о један или више извршилаца и о којем је облику саучесништва реч;
- да ли су у питању извршиоци који су се удружили ради вршења кривичног дела прања новца;
- да ли је реч о истом извршиоцу који је извршио или био саучесник у извршењу кривичног дела којим је прибављен новац или имовина, па потом врши прање новца, или о извршиоцу који врши само прање новца, док је друго лице извршилац дела којим је прибављен новац или друга имовинска корист,
- да ли је у питању извршилац који се специјализовао за вршење кривичног дела прања новца;
- претходна криминална делатност извршиоца,
- да ли се прање новца врши за неку криминалну организацију, који је састав, врста и обим деловања ове криминалне организације, да ли ова криминална организација одржава везе са институцијама власти и које су то институције и
- да ли је учинилац умишљајно или нехатно поступао при извршењу овог кривичног дела.

За све наведене чињенице потребно је обезбедити ваљане материјалне и личне доказе. Поред противправне имовинске користи која може бити у различитим облицима, од материјалних доказа веома је важна различита документација која омогућава праћење финансијског трага потенцијалних перача новца (Thony, 1996:258). За праћење финансијског трага потребно је враћање оперативне делатности уназад, и коришћење различите документације и евиденција, као што су:

- признанице о замени валуте, брокерске потврде, признанице од телеграфског трансфера новца, поштански налози за исплату, потврде о поседовању сефова, уговори о склапању различитих правних послова, адресари и пословна преписка,
- банкарску документацију (укључујући документа у електронској форми) која се односи на следеће: евиденције о рачунима (месечне извештаје, одсечке депозитних признаница, поништене чекове), путничке чекове, потврде о депозиту, коресподентне формуларе, кредитне катице (евиденција о њиховој употреби), евиденцију о зајмовима (њиховој употреби и исплатама), евиденцију о сефовима (посебно о уласку у сефове), евиденцију о инвеститорским рачунима, евиденцију о сумњивим трансакцијама, лозинке за телеграфски трансфер новца и слично,
- јавне евиденције као што су: подаци о власништву над моторним возилима, катастарски подаци, подаци о оставинским расправама, подаци о приватизацији предузећа, порески подаци и слично,

- евиденције надлежних органа за супротстављање прању новца, и то: полицијске, царинских органа, судске, тужилаштва, инспекцијских органа, Управа за спречавање прања новца и
- евиденције обвезника према Закону о спречавању прања новца.

Наведена документација и евиденције могу да садрже индицијалне и доказне чињенице, које имају изузетан значај за усмеравање оперативне обраде и доказивање кривичног дела прања новца. Стога се у оквиру плана оперативне делатности планирају и мере за проналажење наведене документације. Те мере се односе на примену оперативно-тактичких мера и радњи прегледа и увида у документацију, и на примену радњи доказивања као што су претресање и привремено одузимање. Одузета документација подлеже адекватном вештачењу, чиме се стварају могућности за обезбеђење материјалних доказа у односу на кривично дело и учиниоца.

У случајевима када постоје основи сумње да осумњичени пере новац кроз неки посао (мењачнице, продавнице драгоцености, антикварнице, послови везани за извоз и увоз и сл.), или било који посао у коме се обрћу велике суме новца, потребно је оперативну обраду усмерити на увид у пословне књиге тог лица, како би се закључило да ли постоји мешање легалних и нелегалних средстава. И то на начин да се при увиду у пословне књиге пореде стопе зараде и продаје са сличним пословима, како би се закључило какав је обим пословања по типу промета. Треба проверити и снабдеваче и продавце на велико да би се видело да ли купљени производ одговара продајом, и анализирати банкарске евиденције поредећи их са пријављеном продајом. Такође је потребно предузети мере на проналажењу све претходно наведене документације.

Током примене индицијалног метода у разјашњавању и доказивању кривичног дела прања новца, криминалистички је исправно да се пажња обрати лицима којима могу бити познате поједине релевантне чињенице у вези са конкретним кривичним делом и његовим учиниоцем. Са тим лицима треба обавити информативни разговор, како би се обезбедили извори личних доказа, односно створили услови да та лица буду саслушана као сведоци у току кривичног поступка. У сваком појединачном случају оперативну делатност треба усмерити на прикупљање материјалних и личних доказа, јер је њихова комбинација најбољи начин за доказивање кривичних дела (Бошковић, 2004:274).

Нужан услов за успешно окончање криминалистичке обраде, односно откривање учиниоца и доказивање његове криминалне делатности јесте сарадња свих надлежних органа, тимски рад, стручност, знање, искуство и поштовање принципа законитости током преткривичног и кривичног поступка.

ПРИМЕНА СПЕЦИЈАЛНИХ ИСТРАЖНИХ ТЕХНИКА У СУЗБИЈАЊУ ПРАЊА НОВЦА

У откривању, разјашњавању и доказивању кривичних дела прања новца, посебан значај има примена специјалних истражних техника, које због спе-

БЕЗБЕДНОСТ

цифичности прања новца и тешкоћа у доказивању заузимају истакнуто место у криминалистичкој обради овог и других кривичних дела.⁵ На примену специјалних истражних техника у истрагама прања новца упућују и одређени садржаји појединих међународних конвенција. Тако, Конвенција о прању, трагању, привременом одузимању и одузимању прихода стечених кривичним делима у члану 4 садржи посебна истражна овлашћења и технике, стављајући обавезу свакој држави потписници да прихвати такве законодавне и друге мере које омогућавају употребу ових истражних овлашћења и техника које олакшавају идентификацију и улажење у траг незаконитој добити и прикупљање доказа у вези са њом. Сходно одредбама међународних правних аката који регулишу примену специјалних метода и техника, изменама и допунама Закона о кривичном поступку ЗСЦГ у глави ХХIХа, предвиђена је примена специјалних метода и техника у случајевима када постоји основана сумња да се извршено кривично дело може сврстати у организовани криминалитет.

У даљем тексту даћемо кратак осврт на примену специјалних истражних техника у криминалистичкој обради, односно у разјашњавању и доказивању кривичних дела прања новца.

ПРИКРИВЕНИ ИСЛЕДНИК У СУЗБИЈАЊУ ПРАЊА НОВЦА

Криминалне организације у циљу смањења ризика од заплене противправно стечених средстава и казне за учињена кривична дела, користе се различитим начинима прања новца који се комбинују у сложене шеме прања новца.⁶ Такође, криминалне организације најчешће ангажују и финансијске експерте који своја знања користе да би олакшали остварење крајњег циља прања новца: онемогућавање повезивања нелегално стечених средстава са њиховим правим извором. Сложене шеме прања новца садрже иностране елементе и подразумевају кретање "прљавог" новца преко граница више земаља електронским трансфером, или стварним преносом преко граница. Ове активности криминалне организације обављају строго поштујући принцип тајности, информације корисне за истрагу могу се прибавити само од непосредних учесника ових активности. У овим случајевима ангажовање прикривених иследника има изузетан значај за криминалистичку обраду кривичних дела прања новца.

Коришћење прикривеног иследника као метода регулисано је одредбама ЗКП. Тако, овај законик у члану 504^г предвиђа да се ова мера може применити према лицу за које постоје основи сумње да само или заједно са другим лицима припрема кривично дело организованог криминала, под условом да се то кривично дело на други начин не би могло открити, доказати или спречити, или би то било повезано са знатним тешкоћама. Примену ове мере одобрава истражни судија на предлог државног тужиоца, и то у форми

⁵ Види С. Фјанут и Г.Т. Марк (eds.), *Undercover Police Surveillance in Comparative Perspective*, 1995, Kaulwer Law International.

⁶ Види Г. Бошковић (2003), *Начини прања новца и методи супротстављања*, магистарска теза, Полицијска академија.

писмене и образложене наредбе. Примена ове мере може трајати најдуже шест месеци, а на образложени предлог државног тужиоца мера се може продужити највише два пута у трајању од три месеца, чиме се успоставља апсолутно преклузиван рок (дванаест месеци). Ову меру извршавају органи унутрашњих послова, и о њеном извршењу сачињавају извештаје које заједно са прикупљеном документацијом достављају истражном судији на његов захтев.

Значај примене метода прикривеног иследника у криминалистичкој обради кривичних дела прања новца огледа се у могућности да се дође до информација о: начинима изношења новца из земље, локацијама где се новац износи, пословима у које се новац улаже, фирмама које користе криминалне организације као параване за прање новца, корумпираним државним службеницима који помажу ове активности, финансијским експертима и другим лицима која су укључена у активности прања новца криминалних организација. Наведене информације омогућавају праћење финансијских трагова криминалних организација, идентификовање учесника ових незаконитих активности, проналажење и одузимање противправно стечених средстава чиме се руши финансијска моћ криминалних организација.

ПРИМЕНА КОНТРОЛИСАНЕ ИСПОРУКЕ У СУЗБИЈАЊУ ПРАЊА НОВЦА

Контролисана испорука је посебан метод који се састоји у праћењу и евидентирању одређене криминалне делатности уз привремено непредузимање репресивних мера и радњи од стране полиције. Сврха примене овог метода је у прикупљању битних информација везаних за криминалну делатност појединаца и криминалних организација, на основу којих се ствара целокупна слика криминалног деловања ових субјеката. Метод контролисане испоруке комбинује се са другим оперативним методама (праћење, тајна опсервација) и оперативно-техничким средствима (тајно снимање, електронски надзор), који омогућава потпуније регистровање криминалне делатности.

Примена метода контролисане испоруке најчешће се везује за недозвољену трговину наркотицима. Тако Конвенција Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци у члану 11 одређује основне смернице за примену овог метода у истрагама недозвољене трговине наркотицима. Такође, Законик о кривичном поступку ЗСЦГ за кривична дела организованог криминалитета у члану 504о предвиђа меру контролисане испоруке, којом се дозвољава да нелегалне или сумњиве пошиљке изађу, пређу или уђу на територију једне или више држава, уз знање или под надзором њихових надлежних органа, ради спровођења истраге или идентификовања лица умешаних у извршење кривичног дела. Примену ове мере одобрава државни тужилац писмено за сваку испоруку појединачно, а меру спроводе органи унутрашњих послова. Мера контролисане испоруке спроводи се по правилима дефинисаним чланом 11 Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанци, уз сагласност заинтересованих држава и на основу принципа реципроцитета. Међутим, сматрамо да примена овог метода може дати значајне резултате и у истрагама

БЕЗБЕДНОСТ

прања новца. На такав став упућује и препорука 36 садржана у документу Четрдесет препорука Групе за финансијске акције, која указује на то да државе треба да користе овај метод и у истрагама прања новца.

Контролисану испоруку у сузбијању прања новца требало би користити у случајевима када је реч о сложенијим шемама прања новца које подразумевају кретање незаконито стечене добити преко територије више држава и комбиновање више различитих начина прања новца у оквиру једне шеме. Обично сложеније шеме прања новца започињу изношењем нелегално стечених средстава ван територије одређене земље, ова чињеница је веома значајна јер ако се у овом тренутку примени метод контролисане испоруке стварају се услови да се идентификују сви учесници у овој операцији, лоцира изнесен новац и покрену механизми за одузимање нелегално стечених прихода.

ТАЈНИ НАДЗОР У СУЗБИЈАЊУ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРАЊА НОВЦА

Технички и технолошки развој омогућио је примену техничких достигнућа у области супротстављања криминалитету, нарочито у вези са надзором и контролом различитих облика криминалитета, чиме се стварају основе за благовремено превентивно деловање. Надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација техничким средствима, представља значајан начин прикупљања оперативних и доказних информација, посебно значајних за оперативну обраду кривичних дела прања новца и других тешких кривичних дела. Прикупљање оперативних и доказних информација на такав начин нужно подразумева поштовање права и слобода грађана, што значи да се ове мере могу реализовати само уз поштовање законом прописаних услова. Прикупљањем података на процесно валидан начин штите се Уставом загарантована права и слобода грађана и обезбеђује доказни кредибилитет регистрованим информацијама о кривичном делу и учиниоцу током кривичног поступка.

Примена мере надзора и снимања телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима регулисана је одредбама Законика о кривичном поступку.⁷ Тако, овај законик у члану 232 ставу 1 одређује да истражни судија, на образложени предлог државног тужиоца, може наредити надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима и оптичка снимања лица за која постоје основи сумње да су сама или са другим извршила кривична дела: против уставног уређења и безбедности СРЈ, против човечности и међународног права, са елементима организованог криминала (фалсификовање и "прање новца", неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, недозвољена трговина оружјем, муницијом или експлозивним материјама, трговина људима), давања и примања мита, изнуде и отмице.

Овај законик такође конституише обавезу истражног судије да мере надзора и снимања телефонских и других разговора или комуникација другим те-

⁷ "Службени лист СРЈ", бр. 70/2001.

хничким средствима стриктно дозволи, доношењем писане и образложене наредбе. Примена ових мера може трајати најдуже три месеца, а због важних разлога могу бити продужене још три месеца, чиме се успоставља апсолутно преклузиван рок (шест месеци). Реализација ових мера према законнику поверена је органима унутрашњих послова, који по извршењу ових мера достављају извештај и снимке истражном судији. Ради спречавања евенталних манипулација, добијене информације уништавају се применом ових мера ако нису потребне за вођење кривичног поступка под надзором истражног судије.

Прикупљање доказних и оперативних информација, коришћењем мера надзора и снимања телефонских и других разговора, или комуникација другим техничким средствима и оптичких снимања, захтева примену и разраду специјалних тактичких поступака који су детерминисани карактеристикама примењених техничких средстава. У сваком конкретном случају примене ових средстава, користе се тактички поступци који омогућавају максималне перформансе расположивих техничких средстава. Техничка средства која се користе у примени ових мера можемо поделити на:

1. техничка средства за акустични надзор:

- фиксне и мобилне телефоније (нпр. тзв. "телефонско ухо" преноси телефонске разговоре и све што се изговара у просторији и сл.),
- отвореног и затвореног простора (нпр. радио микрофони, тзв. пушке са инфрацрвеним снопом, ласерски микрофони, бежични микрофони и сл.) и
- радио комуникација.

2. техничка средства за оптичка снимања (различите врсте камера и фото апарата) и

3. техничка средства за електронски надзор интернет комуникација и комуникација у оквиру локалних рачунарских мрежа.

Мере електронског надзора у криминалистичкој обради кривичних дела прања новца заузимају значајно место наручито када је реч о случајевима прања новца за криминалне организације. Наиме, примена ових мера ствара услове за прибављање информација у вези са сложеним шемама прања новца за потребе криминалних организација, које омогућава праћење трага новца, одузимање нелегално стечене имовине и идентификацију учесника ових нелегалних финансијских операција.

ЗАКЉУЧАК

Прање новца омогућава инфилтрацију криминалних организација у финансијске институције и контролисање политичких и економских токова "прљавим" новцем. То се најчешће остварује корупцијом у јавним службама и финансијском сектору и другим областима привредне и ванпривредне делатности. Ефикасним системом мера и метода у супротстављању прању новца сужавају се могућности криминалцима и криминалним организацијама:

БЕЗБЕДНОСТ

- да прикривају порекло и постојање нелегално стечене имовине
- да несметано користе противправно стечена средства,
- да прикривају сопствену криминалну делатност и избегну казну за учињена кривична дела и
- руше се економске полуге моћи криминалних организација.

Савремени концепт борбе против прања новца указује на потребу за усавршавањем постојећих и увођењем нових криминалистичких метода у супротстављању прању новца. То подразумева стално праћење нових научних и техничких достигнућа и њихово инкорпорирање у постојеће методе. Све то мора бити праћено стручним усавршавањем, успешним коришћењем постојећих и нових метода за супротстављање прању новца, с акцентом на примену финансијске анализе и специјалних истражних техника у истрагама прања новца. Стручно усавршавање требало би реализовати кроз развијање сопствених едукативних програма у области супротстављања прању новца, и укључивањем у међународне активности као што је програм под називом "Прање новца и финансијска истрага", који реализује Канцеларија за контролу дроге и превенцију криминалитета УН.

Полиција мора да проналази оне облике организовања који су најадекватнији ради ефикасног супротстављања прању новца. Резултати истраживања указују на потребу прилагођавања постојеће организације полиције потребама ефикаснијег супротстављања прању новца. То је могуће реализовати специјализацијом и образовањем посебних група полицајаца који ће се бавити проблематиком прања новца.

Организовано, систематско и планско супротстављање прању новца подразумева развијање модалитета сарадње на унутрашњем плану заједничким радом по конкретним кривичним делима свих надлежних органа (Комисије за спречавање прања новца, полиције, јавног тужилаштва, судова, НБС, Савезне управе царина, финансијске полиције и др.), као и разменом искустава (организовањем семинара и саветовања), разменом информација и организовањем посебних заједничких тела која би се бавила питањима стратегије супротстављања прању новца. Такође, постоји потреба и за развијањем модалитета међународне сарадње на стратешком и оперативном нивоу у супротстављању прању новца укључивањем наше земље у рад међународних организација које се баве том проблематиком. На стратешком нивоу ту првенствено мислимо на рад Групе за финансијске акције (FATF), и спровођење евалуације имплементације мера за супротстављање прању новца у нашој земљи од стране експерата ове међународне организације, како би се оценили досадашњи напори у супротстављању прања новца и поставиле смернице за даље деловање у овој области. На оперативном нивоу укључивање у рад Егмонт групе и специјализованог департмана Интерпола FOPAC с циљем побољшања сарадње и размене искустава у реализацији истрага прања новца, нарочито код сложенијих шема прања новца које садрже иностране елементе.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Alexander, R. (1998), EU: The EC Money Laundering Directive, *Journal of Money Laundering Control*. Institute of Advanced Legal Studies. Volume Two, Number One.
2. Бановић, Б. (2002), *Обезбеђење доказа у криминалистичкој обради кривичних дела привредног криминалитета*, Београд, ВШУП.
3. Bell, R. E. (2002), An introductory who's who for money laundering investigators, *Journal of Money Laundering Control*, London, Spring 2002, volume 5, 287-295.
4. Бошковић, М. (2001), Актуелни проблеми сузбијања прања новца, *Безбедност*, МУП Републике Србије, број 5/2001, п. 580.
5. Бошковић, М. (2004), *Организовани криминалитет и корупција*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука.
6. Madinger, J. & Zalopany S. A. (1999), *Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators*, CRC Press, Boca Raton, FL.
7. Pfeiffer, M. (1998), Financial Investigations and Criminal Money, *Journal of Money Laundering Control*. Institute of Advanced Legal Studies. Volume Two, Number One.
8. Richards, J. R. (1999), *Transnational criminal organizations, cybercrime, and money laundering: a handbook for law enforcement officers, auditors, and financial investigators*. CRC Press, Boca Raton, FL.
9. Stessens, G. (2000), *Money Laundering: A New International Law Enforcement Model*, Cambridge University Press, New York.
10. Thony, J. F. (1996), Processing Financial Information in Money Laundering Matters: The Financial Intelligence Units, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Volume 3, 257-282.

DETECTING, INVESTIGATING AND PROVING CRIMINAL OFFENCE OF MONEY LAUNDERING

Abstract: The paper focuses on detecting, investigating and proving the criminal offence of money laundering. The author also points on the use of special methods in investigating and proving criminal offence of money laundering. In conclusion the author gives guidelines for fighting money laundering on domestic level.

Key words: money laundering, financial analysis, indicial method, special investigation methods, financial tracks.
